

La dualitat del sistema educatiu d'Eivissa i Formentera: prevalença històrica de l'escola pública

Gemma Tur

Felip Cirer

RESUM

Partint d'una visió històrica i una anàlisi global de les dades que hi ha sobre l'educació pública, concertada i privada a les illes Pitiüses, aquest article reivindica una política educativa que s'ajusti a les particularitats que presenta el nostre sistema educatiu, eminentment estructurat al voltant de l'educació pública, la qual històricament també ha estat pionera en un ideari lligat a la llengua i cultura pròpies, i la renovació pedagògica.

RESUMEN

Partiendo de una visión histórica y un análisis global de los datos que existen sobre la educación pública, concertada y privada en las islas Pitiusas, este artículo reivindica una política educativa que se ajuste a las particularidades que presenta nuestro sistema educativo, eminentemente estructurado en torno a la educación pública, la cual históricamente también ha sido pionera en un ideario ligado a la lengua y cultura propias, y la renovación pedagógica.

I. INTRODUCCIÓ: FONTS I LIMITACIONS D'AQUEST ESTUDI

Atesa la manca de dades actuals, les quals ens permetrien arribar a una radiografia més acurada, en aquest article hem optat per partir de dades ja publicades anteriorment. Atès que les dades utilitzades són majoritàriament antigues, aquest treball no té altre objectiu que observar tendències i identificar trets genuïns, comparant amb la resta de les illes Balears, i no tant aconseguir un coneixement profund de la situació actual del nostre sistema educatiu. Tanmateix, el coneixement del comportament de les dades analitzades durant el temps ens pot permetre reivindicar polítiques educatives ajustades al nostre propi context. És per aquest mateix motiu que hem introduït en aquest nou article una revisió històrica de l'origen de la dualitat del sistema educatiu a les illes Pitiüses, atès que això ens pot permetre entendre la situació actual.

Totes les taules d'aquest document estan elaborades a partir de dades extretes de les publicacions següents:

- Consell Escolar de les Illes Balears (2011). *Informe del sistema educatiu de les Illes Balears 2008-2009*.
- Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats (2014). *Oferta educativa de les Illes Balears. Curs 2014-15. Eivissa i Formentera*.
- Tur, G.; Arrabal, M. (2013). «Deu anys del sistema educatiu d'Eivissa i Formentera: Mancances, millores i incerteses». A March, M. (2013). *Anuari de l'educació de les Illes Balears 2013*, pàg. 222-247. Palma. UIB - Fundació Guillem Cifre de Colònia

A més, hem consultat les estadístiques d'educació publicades a la pàgina web del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport corresponents al curs 2012-13.

2. REVISIÓ HISTÒRICA

La primera llei general d'educació promulgada a l'Estat espanyol (Llei Moyano, 1857) estableix ja la dualitat entre ensenyament públic i ensenyament privat. També establia l'obligatorietat d'obrir escoles en pobles de més de 500 persones. L'ensenyament elemental es declarava obligatori per als infants entre els sis i els nou anys d'edat; aquest ensenyament tenia el caràcter de gratuït per als alumnes que no podien sufragar-ne les despeses. En aquells moments l'índex d'analfabetisme era d'un 75 per cent a l'Estat, però encara era molt pitjor a les Pitiüses.

Quina era la situació a nostres illes abans de la Llei Moyano? El 1845 Joaquim Maximilià Gibert, cap polític de la província, redacta un informe i, pel que fa a l'apartat d'instrucció pública, diu que la ciutat d'Eivissa no té cap escola, ni de nens ni de nenes, sufragada per l'Ajuntament, i que per resoldre el problema ha ordenat que un antic alumne del Seminari es faci càrrec d'una escola; i pel que fa a l'escola de nenes, disposa que l'Ajuntament enviï una al·lota al col·legi de la Puresa de Palma amb la finalitat que adquireixi les nocions necessàries per a l'ensenyament de les nenes. Respecte a Formentera, apunta que no hi ha cap tipus d'ensenyament i, com que l'illa és tan pobre, l'Ajuntament no pot destinar l'import de cap arbitri municipal a sufragar les despeses, per la qual cosa no veu manera d'obrir escola. Acaba dient que les distàncies entre les cases i la manca de nuclis de població tampoc no permetria l'assistència regular de l'alumnat.¹

Durant bona part del segle XIX l'únic ensenyament que podien rebre els infants era el que bonament els rectors de les parròquies impartien de manera voluntària als seus joves feligresos. El bisbe González Abarca, en una carta pastoral de 1819, demanava als mossènys que obrissin a les cases rectorals escoles, mentre l'Estat no assumís aquesta obligació, i oferia premis als sacerdots que destacassin en aquesta labor docent.² Aquesta dedicació dels sacerdots a l'educació és reconeguda pels bisbes posteriors i vicaris capitulars, i també és recollida en l'informe de Gibert.

2.1. La Llei Moyano

L'aplicació de la Llei Moyano a les Pitiüses fou molt lenta, i una prova d'això és que s'obrí la primera escola a Formentera el 1881, quan el mestre Pere Escanellas Sunyer (1852-1936) aprovà les oposicions al cos de mestres i es traslladà a Sant Francesc Xavier. El 1899 els formenterers encara es queixaven de tenir una única escola i mal retribuïda.

Aquí cal apuntar que Escanellas va obtenir una beca de la Diputació Provincial per a estudiants de famílies pobres que volguessin estudiar magisteri, amb la condició d'exercir la docència en escoles de les Pitiüses; tal era la necessitat de docents que tenien aquestes illes.

Pel que fa a l'escola pública, la ciutat d'Eivissa, els últims decennis del segle XIX, comptava amb dues escoles de nenes i dues de nens. Una de cada sexe es trobava a Dalt Vila, la de nens es creà el 1846, i les altres dues restants, a la Marina, barriada que ja tenia una població de més de 4.000 habitants.

¹ Informe reproduït per Macabich, I. (1966). *Historia de Ibiza II*. Editorial Daedalus. Palma. Pàg. 250 i seg.

² Marí Cardona, J. (1985). *Santa Maria d'Eivissa*. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa. Pàg. 155.

Durant més de 40 anys la primera escola pública fou regida pel mestre Joan Company i Gornés (1821-1897), pilot de la marina mercant que quan desembarcà passà a impartir classe. També era mestre d'instrucció primària elemental. Tenia l'escola a la plaça d'Espanya —Dalt Vila—, en uns locals desamortitzats del convent dels pares dominics. Company és un dels pocs mestres que donà una estabilitat a l'escola pública, ja que una característica de l'ensenyament a les Pitiüses era la gran inestabilitat dels mestres. Inestabilitat que s'ha mantingut al llarg del temps.

Al cap de pocs anys es creà la segona escola pública de la ciutat, el 1860, a la Marina, en un local llogat que no reunia les millors condicions, i per aquest motiu passà per diverses ubicacions. Després de diversos mestres, aconseguí una certa estabilitat quan el 1872 hi fou assignat com a mestre l'advocat Joan Tur i Marquès, que amb els anys fou substituït per altres docents amb llarga trajectòria: Josep Jofre Roca o Guillem Coll.

Pel que fa a les escoles de nenes, la de Dalt Vila fou creada el 1848, i la mestra Antònia Riquer i Escandell la regentà durant anys. També el 1882 es creà la segona escola pública de nenes, a la Marina, regentada per Catalina Palerm, entre altres. El 1904 passà a un local municipal del carrer de la Creu.

2.2. La costura per a pàrvuls

Una reivindicació constant dels pares era l'obertura d'escola per a pàrvuls, cosa que va fer l'Ajuntament el 1884, moment en què volia suprimir l'escola de la Marina. L'escola pública de la Marina tenia més de 90 alumnes matriculats, i d'aquesta manera s'alleugeriria la matrícula. Pel que fa a aquest primer nivell d'instrucció, cal apuntar un peculiar sistema molt arrelat a la segona meitat del segle XIX i bona part del segle XX, el que es deia *costura*, que eren cases particulars que acollien infants. La persona que les regentava no tenia cap titulació, i a canvi d'una petita remuneració, ensenyava hàbits de comportament més que continguts. Les nenes solien allargar l'escolarització en aquestes cases particulars i aprenien, a més de llegir i d'escriure, a cosir, fer calça, brodar, etc. En la memòria dels eivissencs encara es recorden la *costura* de les mestres Bou, Tona, Maciana o Teresa, pels molts anys que dedicaren de la seva vida a aquest ensenyament i les diverses generacions d'eivissencs que passaren per les seves cases.

Pel que fa a l'ensenyament privat, hi havia algunes escoles regides per particulars que al domicili particular impartien classe. Solien ser, alguns d'ells, antics estudiants del Seminari diocesà que no tenien la vocació suficient per abraçar els hàbits, però era l'únic centre on es podia acudir si es volia estudiar. Un cas és el del mestre Salvador Cardona i Ramon, que tenia escola oberta al barri de la Marina, que posteriorment ocupà el seu fill Joan Cardona i Tur. El mestre Joan Mayans Marí (1851-1932) va obrir el 1885 una acadèmia preparatòria per a segon ensenyament, situada a Dalt Vila. Cobrava uns honoraris de 3 pessetes per alumne quan obrí. Regentà l'acadèmia al llarg d'uns 45 anys i durant un temps també compartí l'escola amb el seu fill, Joan Mayans Escandell, i una filla seva va fer costura als infants. Marià Ferrer Rigo també va obrir el 1886 una escola particular que es mantingué al llarg dels anys. Un altre mestre amb una llarga trajectòria fou Antoni Albert i Nieto (1867-1945); era fill del mestre català Antoni Albert i Baquer, que durant uns anys obrí una escola; el seu fill regentà primer una escola pública (1890), més tard passà a impartir classes al Col·legi

de Segon Ensenyament, després deixà la docència, que va tornar a exercir el 1922, quan passà a regentar l'escola del Pòsit de Pescadors, fins a la Guerra Civil. Va organitzar diverses colònies escolars a les Pitiüses, cosa ben innovadora en la societat d'aquell moment. El mestre Albert és també recordat per un informe que el 1909 va adreçar al ministre d'Instrucció Pública on exposava el lamentable estat de l'ensenyament a les Pitiüses, i demanava amb vehemència la creació d'escoles públiques a totes les parròquies, ja que moltes encara no en tenien.³

La necessitat d'obrir escoles a les Pitiüses era ben patent, amb un nivell d'analfabetisme superior al de l'Estat. El cens de 1860 diu que el 93,50 per cent de la població pitiüsa (el 80,52 per cent si descomptam la població més jove de 6 anys) no sabia llegir ni escriure. Un 0,89 per cent només sabia llegir i un 5,58 per cent sabia llegir i escriure (1.310 persones). El 1877 els efectes de l'escolarització eren encara ben modestos: tan sols un 8,29 per cent sabia llegir (2.029 persones).⁴

Pel que fa als pobles, cal tenir present la disseminació de la població rural sense nuclis poblacionals de certa importància i que les distàncies no permetien assistir amb assiduitat a l'escola, en cas d'haver-n'hi. També els condicionants socioeconòmics feien que els infants, des de molt prest, haguessin d'ajudar en les feines ramaderes i agrícoles. També un altre condicionant, i no menor, era la influència de l'Església, que d'aquesta manera també dominava l'educació de la població, fent de tap a les noves tendències ideològiques.

És també ben interessant la contribució de les escoles nocturnes a la instrucció dels joves eivissencs. Era un sistema quasi exclusiu de la ciutat d'Eivissa. Un local que va tenir una llarga durada fou el Centre d'Acció Social, creat el 1892 sota els auspicis de l'Església i d'acord amb la doctrina social que emanà de l'encíclica *Rerum Novarum* (1891), del papa Lleó XIII; un grup de joves sacerdots, ajudats per seminaristes, impartiren al llarg de més de 40 anys classes nocturnes en un local situat a la Marina, primer a la plaça de sa Tertúlia, i ja començat el segle XX, al carrer d'Eugeni Molina, amb entrada també pel carrer de sa Creu. Alguns dels fundadors foren Joan Torres Ribes, futur bisbe de Menorca, l'historiador Isidor Macabich o Antoni Cardona Riera, que arribà a bisbe d'Eivissa. Per damunt de tots, hi ha Joan Planells Torres, amb una fecunda vida dedicada a la docència. Els alumnes havien d'acceptar diversos preceptes de la doctrina cristiana, com confessar-se i combregar en dates senyalades i assistir a diversos actes litúrgics. Tancà el 1936. També els mestres de les escoles públiques obriren escoles nocturnes per a treballadors, amb la qual cosa arrodonien els seus minvats salaris.

De les escoles d'ideologia religiosa cal apuntar el Col·legi del Sagrat Cor, creat el 1905 i dirigit per Planells Torres, que ja hem vist com a professor del Centre d'Acció Social; tingué una curta vida, encara que aquest no fou l'únic centre que dirigí, ja que posteriorment continuà amb la labor docent.

El 1911 les mares agustines arribaren a Eivissa i obriren el Col·legi de Nostra Senyora de la Consolació; obriren escola a sa Carrossa, Dalt Vila. Primer obriren una escola dominical per a

³ Per a més informació sobre aquest interessant personatge, vegeu Cardona Costa, Antònia (1991). *Antoni Albert i Nieto. Un mestre eivissenc*. Conselleria de Cultura. Eivissa.

⁴ Marí, Isidor (2001). *La cultura a Eivissa i Formentera (segles XIX i XX)*. Pàg. 14. Edicions Documenta Balear. Palma.

obreres i serventes i tot seguit un col·legi de primer ensenyament. A la meitat dels anys vint i atesa la nombrosa matrícula, es traslladaren a la Marina; durant la II República obriren el col·legi de sa Capelleta, que encara avui continua en funcionament.

El 1932 s'obrí el col·legi de Sant Vicent de Paül, primer de la mà de les mares agustines, i en plena guerra passà a ser regit per les germanes de la caritat; fou creat amb la finalitat d'educar les nenes del barri de sa Penya; amb el temps les germanes aixecaren un col·legi a la plaça de sa Tertúlia, que va perdurar fins a les darreries del segle XX.

2.3. Escoles laiques

Pel que fa a l'ensenyament totalment laic, hem d'apuntar diverses societats obreres que oferien classes als afiliats. La societat obrera Marítima-Terrestre fou la més forta i amb major implantació. Va néixer amb el segle XX i va tenir una llarga vida. Al seu voltant naixeren altres societats obreres. Amb l'adveniment de la II República passaren a nodrir la Unió General Obrera (UGT). La persona que donà vida a la Marítima-Terrestre fou el sindicalista Miquel Tur Torres, «Gabrielet». El mestre Marià Planells, de la mà del Centre Artesà, va obrir escola per a fills d'afiliats. Però destacaren sobretot les classes nocturnes que impartia aquesta societat per a treballadors, de la mà del mestre Ignasi Balanzat. L'associació La Benemèrita obrí el 1906 escola per als fills dels afiliats, i la regentà el mestre Domingo Tur.

2.4. Les escoles foranes

Als pobles d'Eivissa hi solia haver algun particular que havia cursat estudis eclesiàstics i tenia alguns coneixements, i això li permetia impartir classes a ca seva als al·lots del redol a canvi d'una petita gratificació. Aquestes escoles eren un contrapès a les classes que impartien els rectors. Tot era molt precari. A la darrerria del segle XIX únicament disposaven d'escola pública els pobles cap de municipi —quatre—, per la qual cosa la majoria d'infants no assistia a classe. A partir de la segona dècada del segle XX es començaren a obrir escoles públiques als diferents pobles de les Pitiüses.

2.5. La gran embranzida de l'escola pública

En la dècada dels anys vint del segle XX és quan l'escola pública creix d'una manera decidida. Tenim una generació de mestres imbuïts pel reformisme educatiu liberal que feren créixer de manera exponencial el nombre d'escoles i, en especial, la qualitat educativa. En primer lloc cal apuntar la tasca de l'inspector Joan Capó i Valls de Padrines, que el 1925 va reunir la junta d'ensenyament primari a Eivissa per exposar un pla d'eradicació de l'analfabetisme de la Part Forana, que encara era d'un 90 per cent de la població. El patronat escolar que presentà Capó, amb l'aprovació de tots els ajuntaments, proposava la construcció de 48 escoles en dos anys i, d'altra banda, la creació de beques, a fi de facilitar que els estudiants eivissencs poguessin cursar estudis de magisteri i així donar estabilitat al cos de mestres, per resoldre un problema secular de l'escola pitiüsa.

També d'aquest patronat sorgí la idea de construir l'Escola Graduada d'Eivissa. Capó compta amb l'ajuda d'una generació de mestres que han deixat un record inesborrable: Joaquim Gadea i Fernández, que desenvolupà una gran labor primer a Sant Carles de Peralta, després, com a alcalde,

al municipi de Santa Eulària des Riu i, posteriorment, com a director de l'Escola Graduada; Climent Riera (Sant Antoni de Portmany), Margarida Anckermann i Josep Albiñana (Santa Eulària des Riu), Lluís Andreu i Minguet (Formentera), Lluís Rovira Miralles (Sant Vicent de sa Cala i Sant Llorenç de Balàfia), Emili Garcia Rovira, Francesca Riera Roca o Emília Noya i Casanovas (ciutat d'Eivissa)

2.6. La Segona República

El període de la II República i fins i tot l'època anterior, foren temps molt convulsos. El 1928 arribava un nou bisbe a la diòcesi d'Eivissa, Salvi Huix. Feia 75 anys que la mitra estava vacant. L'arribada del bisbe català significà un reforçament de l'escola confessional i un refermament per a les institucions més dretanes. S'obriren diverses escoles confessionals, tant a la ciutat d'Eivissa com en alguns pobles com Sant Antoni de Portmany i Santa Eulària des Riu.

Per contra, el període republicà destaca pels avenços en la creació i construcció de noves escoles. L'inspector Joan Capó i l'arquitecte escolar Guillem Forteza ja els últims anys de la Dictadura de Primo de Rivera s'havien implicat per aconseguir que les Pitiüses superassin l'endarreriment secular que patien en la qüestió escolar. A partir de 1928 s'inauguraren diversos edificis escolars com els de Sant Francesc de Formentera, Santa Gertrudis, Sant Josep, Sant Antoni, Santa Eulària, Sant Jordi, Sant Llorenç, Sant Miquel, Sant Vicent, Sant Agustí...

Però el fet més important és la construcció de l'Escola Graduada d'Eivissa, la primera escola no unitària de les Pitiüses. La seua creació fou molt llarga; s'adquirí el solar el 1925, i onze anys més tard les obres estaven finalitzades, però la Guerra Civil impossibilità l'estrena; mentrestant, l'Escola Graduada ocupava diversos edificis de manera provisional.

La postguerra significà un empobriment de l'escola pública: escassetat de recursos, precarietat del professorat a causa de la depuració que molts mestres patiren, locals inadequats, massificació d'alumnes, etc. Però en aquest moment agafa embranzida l'escola confessional, amb la consolidació i el creixement d'ordes religiosos ja instal·lats i d'altres que arriben, com les agustines a Sant Josep (1942), que posteriorment també obriren el Col·legi Verge de les Neus, a Sant Jordi. També per aquell temps les trinitàries obriren col·legi a Sant Antoni i a Santa Eulària. Ja avançats els anys seixanta, el bisbat obrí el Col·legi Joan XXIII i les Escoles de Can Bonet. És en aquest moment quan es manifesta més clarament la dualitat entre l'escola laica i la confessional. Tot i això, el gran pes de l'escola pública és aclaparador, i al llarg del temps es manté la mateixa tendència. La matrícula dels centres públics sempre ha estat molt superior a la dels centres confessionals, i únicament en aquests últims anys han tingut, aquests últims, un pes en els nuclis poblacionals més importants.

3. ANÀLISI DE DADES DEL SISTEMA EDUCATIU

En aquesta segona part del treball, a partir d'una breu anàlisi de dades, oferim una visió comparativa de la distribució d'alumnat per xarxa a les Illes Balears, així com dels tipus de titularitat que hi ha a les Pitiüses de manera molt general, centrant-nos en matrícula i ràtios. Tot seguit, mostrem una selecció de dades més concretes com la matrícula d'alumnat estranger i NESE, així com altres a

l'entorn de serveis i projectes educatius, amb la hipòtesi que és en aquests apartats on es poden trobar majors diferències.

3.1. Una mirada comparativa per començar

A partir de dades ja antigues, podem intuir que la realitat de la matrícula en la xarxa pública i no pública a Eivissa i Formentera no és comparable amb la de Mallorca i Menorca. Tot seguit mostrem tres taules amb dades generals i valors percentuals per cridar l'atenció sobre l'especificitat de cada illa, segons la matrícula per centres de diferent titularitat:

QUADRE 1. MATRÍCULA PER TITULARITAT DE CENTRES I ILLES

	Centres públics	Centres concertats	Centres privats	Centres municipals	TOTAL
Mallorca	75.040	44.753	5.674	1.837	127.304
Menorca	10.460	3.239	784	467	14.950
Eivissa	13.895	2.536	250	37	16.718
Formentera	1.021	41			1.062
Total Illes Balears	100.416	50.569	6.708	2.341	160.034

Taula elaborada a partir de dades de l'Informe del sistema educatiu de les Illes Balears 2008-2009. (Consell Escolar de les Illes Balears, 2011, pàg. 56).

Les xifres absolutes de la matrícula a l'educació pública i privada per illes, ens permeten veure el menor impacte de l'educació no pública a Eivissa i Formentera, respecte sobretot de l'illa de Mallorca.

QUADRE 2. PERCENTATGE DE MATRÍCULA PER XARXA I TITULARITAT DE CENTRES

Etapla	Percentatges d'alumnes matriculats per etapa i illa - EP. 2008-2009				Percentatges d'alumnes matriculats per etapa i illa - ESO. 2008-2009			
	C. públics	C. concertats	C. privats	TOTAL	C. públics	C. concertats	C. privats	TOTAL
Mallorca	59,10	37,11	3,78	100	57,33	39,34	3,33	100
Menorca	73,37	26,63		100	69,78	30,22		100
Eivissa	83,72	16,28		100	79,40	17,11	3,49	100
Formentera	100,00			100	100,00			100
Total I. Balears	63,28	33,70	3,02	100	61,13	35,83	3,05	100

Taula elaborada a partir de dades de l'Informe del sistema educatiu de les Illes Balears 2008-2009. (Consell Escolar de les Illes Balears, 2011, pàg. 111, 132).

Es pot observar que la presència de l'educació concertada a Eivissa en les etapes de l'educació obligatòria és molt inferior a la mitjana de les Illes Balears —a Formentera aquesta oferta tan sols no existeix.

3.2. Nombre de centres: per municipis i total

La dualitat de la xarxa escolar de les Illes Pitiüses se centra en el sistema educatiu formal, en els nivells obligatoris, així com a l'educació infantil i el batxillerat. En canvi, l'esforç per l'educació d'adults recau en el sistema públic. Òbviament, l'oferta de centres estrangers recau en la iniciativa privada, i els ensenyaments de règim especial són eminentment públics, tot i que també hi ha iniciativa privada de tipus no formal.

La següent taula mostra el nombre total de centres d'ensenyaments de règim general a Eivissa i Formentera:

QUADRE 3. CENTRES EDUCATIUS D'EIVISSA I FORMENTERA							
		Escoles	CEIP	IES	EI, EP, ES	Esc. d'adults*	Altres serveis públics
Eiv.	Pública	9	34	10		2	1 camp d'aprenentatge 1 CEP 1 EOEP 1 equip d'atenció primerenca
	CC				5		
	Privada	5			1		
Form.	Pública	1	3	1		1	1 camp d'aprenentatge 1 CEP Subseus de l'EOEP i de l'equip d'atenció primerenca
	CC	1					

Taula realitzada a partir del document Oferta educativa de les Illes Balears. Curs 2014-15. Eivissa i Formentera.

Aquesta taula mostra la distribució de centres d'Eivissa i Formentera per titularitat i etapa. Es pot observar que el nombre de centres és molt inferior a la xarxa no pública que a la pública. La gran diferència que es pot observar entre aquestes dues xarxes és que els centres concertats i privats es construeixen per oferir ensenyaments corresponents a diferents etapes del sistema educatiu. En canvi, els centres d'educació pública es construeixen per als ensenyaments d'una única etapa educativa. Les dades en aquest treball no ens permeten explorar l'impacte en l'escolarització de l'alumnat que ingressa al centre amb tres anys i en surt amb divuit, però és evident que, com a mínim, hi pot trobar una gran estabilitat al llarg de la vida escolar.

La taula ens permet observar que hi ha serveis públics disponibles per les dues xarxes del sistema escolar d'Eivissa i Formentera, que ofereixen activitats extraescolars, atenció individualitzada per a l'alumnat que ho necessita i formació permanent del professorat.

L'augment de centres d'educació infantil 0-3 és un aspecte positiu d'aquests darrers anys, que, en canvi, té el contrapunt que l'opció per la qual ha optat majoritàriament l'Administració corresponent ha estat cedir la gestió d'aquests centres de nova creació a cooperatives d'iniciativa privada.

Sobre l'educació d'adults* cal afegir a la informació que mostra la taula que hi ha aules d'aquests centres distribuïdes entres diferents municipis d'Eivissa, així com una a Formentera. A més, dos instituts (IES Santa Maria i IES Marc Ferrer) també imparteixen formació d'adults.

3.3. Matrícula per titularitat de centres: per municipis i total

QUADRE 4. MATRÍCULA PER TITULARITAT, MUNICIPIS I ETAPA. EIVISSA.

			Infantil	Prim.	ESO	Batx.	GS/ PQPI	CFGM	CFGS	Total
Vila	Pública	2007-2008	827	1.751	1.453	394	59	242	126	4.852
		2012-2013	953	1.711	1.433	395	122	357	201	5.172
	Concert.	2007-2008	345	630	442	126				1.543
		2012-2013	300	638	475	124				1.537
	Privada	2007-2008			178	91				269
		2012-2013	55	99	136	93				383
Sta. Eulària	Pública	2007-2008	942	1.710	445	95	23	39		3.254
		2012-2013	1.055	2.020	506	93	31	34		3.739
St. Antoni	Pública	2007-2008	516	965	455	124	0	30	59	2.149
		2012-2013	621	1.120	482	188	33	21	96	2.561
	Concert.	2007-2008	157	303	202					662
		2012-2013	149	302	208					659
St. Josep	Pública	2007-2008	494	810	740	172	16	101	18	2.351
		2012-2013	612	1.064	661	330	71	265	156	3.159
	Concert.	2007-2008	75	144	80					299
		2012-2013	71	143	99					313
St. Joan	Pública	2007-2008	125	230	368	51				774
		2012-2013	130	255	381	111	25			902

Taula adaptada de Tur i Arrabal (2013, 228-229).

Per municipis, el que més destaca és que l'oferta de batxillerat en centres de titularitat concertada i privada només és present al municipi d'Eivissa. Igualment, es pot observar que l'oferta concertada és present en tres dels cinc municipis d'Eivissa i, per tant, només en dos l'escolarització recau exclusivament en centres de titularitat pública. També es pot observar com l'oferta de formació professional recau exclusivament en l'educació pública.

QUADRE 5. MATRÍCULA TOTAL PER TITULARITAT I ETAPA. EIVISSA.

		Infantil	Primària	ESO	Batx.	GS/ PQPI	CFGM	CFGS	Total
Total pública	2007-2008	2.904	5.466	3.461	836	98	412	203	13.380
	2012-2013	3.371	6.170	3.463	1.117	282	677	252	15.533
Total concertada	2007-2008	577	1.077	724	126				2.504
	2012-2013	520	1.083	782	124				2.509
Total privada	2007-2008			178	91				269
	2012-2013	55	99	136	93				383

Taula adaptada de Tur i Arrabal (2013, 230).

Les xifres totals ens permeten observar que l'educació concertada i privada és residual, i hi ha una prevalença absoluta de la titularitat pública. Destaca el fet que la titularitat privada és pràcticament anecdòtica, tot i que és en aquest període quan comença a expandir-se, ampliant l'oferta pels nivells més baixos del sistema educatiu.

Les dades totals entre aquests dos cursos ens permeten observar l'increment de matrícula de les dues xarxes, pública i no pública, a Eivissa. En un context de crisi econòmica la tendència a Eivissa és d'augment de la matrícula tant en centres públics com en centres concertats. Probablement, l'explicació de l'augment als centres concentrats i privats tingui a veure amb raons socioeconòmiques relacionades amb el menor impacte de la crisi a Eivissa. Però, una altra possible explicació té a veure també amb la tradició històrica de menor presència de la xarxa no pública a Eivissa, dada que està canviant els darrers anys.

QUADRE 6. MATRÍCULA PER TITULARITAT I ETAPA. FORMENTERA

		Infantil	Primària	ESO	Batx.	GS/ PQPI	CFGM	CFGS	Total
Pública	2012-2013	225	439	296	80	10	16	5	1.071
Concertada	2012-2013	44							44

Taula adaptada de Tur i Arrabal (2013, 229).

A Formentera, l'oferta pública és absoluta, i tan sols en l'educació infantil hi ha oferta de titularitat concertada.

3.4. Ràtio: per titularitat i etapa

Dues taules mostren la tendència en les ràtios per titularitat els darrers anys:

QUADRE 7. RÀTIO PER ETAPA I TITULARITAT. EIVISSA

	Infantil		Primària		ESO	
	2007-2008	2011-2012	2007-2008	2011-2012	2007-2008	2011-2012
C. públics	22,8	23,53	21,6	22,95	22,2	23,99
C. concertats	25,4	24,80	25,0	24,93	24,7	27,82
C. privats		19,66		10,83		16,12
Total	24,1	23,62	23,3	22,99	23,4	24,24

Taula extreta de Tur i Arrabal (2013, 230).

Atesa la pressió demogràfica, és lògic observar l'augment de ràtio als centres de tots els nivells de l'educació pública, tot i la creació de centres educatius públics durant aquest període. Tanmateix, és significatiu que en els nivells més baixos la ràtio a l'escola concertada i privada baixa però, en canvi, puja a l'ESO. Així doncs, com destaca Fernández Enguita (2008) en un estudi que abraça tot el territori de l'Estat, en aquesta nova taula es pot observar que l'escola pública té una fuga de

matrícula cap a la concertada i privada en els nivells més alts del sistema educatiu, que, a la vegada, recupera en els nivells més baixos.

QUADRE 8. RÀTIO PER ETAPA I TITULARITAT. FORMENTERA

	E. infantil		E. primària		E. secundària	
	2007-2008	2008-2009	2007-2008	2008-2009	2007-2008	2008-2009
C. Públics	17,0	17,9	21,0	22,8	23,1	24,3
C. Concertats	16,0	13,7				

Taula adaptada de Tur i Arrabal (2013, 231).

En el cas de Formentera, com a reflex de l'increment poblacional, les ràtios pugen a l'educació pública, perquè és l'única possibilitat d'escolarització en els nivells obligatoris del sistema educatiu. Destaca el fet, però, que, al contrari que a Eivissa, la tendència és de baixar considerablement a l'educació infantil concertada.

3.5. Alumnat estranger: per etapa i per titularitat de centre

QUADRE 9. MATRÍCULA D'ALUMNAT ESTRANGER PER TITULARITAT I ETAPA. EIVISSA

	Ed. pública			Ed. concertada			Ed. privada			
	Total alum.	Total estr.	%	Total alum.	Total estr.	%	Total alum.	Total estr.	%	
2007-2008	Ed. inf. 2C	2.904	540	18	577	26	4			
	Ed. prim.	5.466	1.259	23	1.077	73	6			
	ESO	3.461	711	20	724	48	6	178	19	10
	Batx.	836	114	13	126	10	7	91	7	7
	CFGM	412	51	12						
	CFGS	203	15	7						
	Gar. S.	98	19	19		157				
	Total	13.380	2.709	20,2	2.504	157	6,2	269	26	9,6
2011-2012	Inf. 2C	3.386	673	19,9	519	32	6,2	59	9	15,25
	Prim.	5.954	1.267	21,3	1.078	75	7,0	69	21	30,43
	ESO	3.436	908	26,4	781	93	11,9	132	28	21,21
	Batx.	1.168	156	13,4	95	4	4,2	72	7	9,72
	CFGM	615	141	22,92						
	CFGS	444	32	7,20						
	PQPI	248	83	33,5						
	Total	15.251	3.260	21,37	2.473	204	8,2	332	65	19,58

Taula extreta de Tur i Arrabal (2013, 232).

Tot i que la matrícula d'alumnat estranger augmenta en tots els centres de la xarxa escolar de les Pitiüses, a la vista de les dades és evident que l'escola pública és la que assumeix la responsabilitat d'atendre aquest alumnat. Destaca la clara descompensació entre la matrícula d'alumnat estranger en centres públics i en concertats i privats, que encara s'aguditza més en l'educació postobligatòria.

QUADRE 10. MATRÍCULA D'ALUMNAT ESTRANGER PER TITULARITAT. FORMENTERA

2011-2012	Pública			Concertada		
	Total matriculat	Estrangers	%	Total matriculat	Estrangers	%
Inf. 2n C	211	35	16,6	37	6	16,2
Primària	447	97	21,7			
ESO	303	69	22,8			
Batxillerat	74	9	12,2			
PQPI	19	9	47,4			
Total	1.054	219	20,8	37	6	16,2

Taula extreta de Tur i Arrabal (2013, 232).

Òbviament, la matrícula de l'alumnat estranger recau en l'educació pública de Formentera, tot i que en l'únic nivell en què hi ha dualitat en el sistema educatiu, el repartiment de la matrícula és proporcional, i el resultat, més equilibrat que a Eivissa.

QUADRE 11. PERCENTATGE D'ALUMNAT ESTRANGER PER TITULARITAT I ILLES

Etapla	Curs 2008-2009				
	Centres públics	Centres concertats	Centres privats	Centres municipals	Total
Mallorca	79,17	17,46	2,74	0,63	100
Menorca	79,30	18,72	0,77	1,21	100
Eivissa	92,49	6,11	1,12	0,28	100
Formentera	97,57	2,43		0,00	100
Total IB	81,04	15,97	2,36	0,62	100

Taula extreta de l'Informe del sistema educatiu de les Illes Balears 2008-2009 (Consell Escolar de les Illes Balears, 2011, pàg. 86).

Aquesta situació de descompensació entre el percentatge de matrícula d'alumnat estranger és comuna a totes les illes Balears. Tanmateix, destaca com la descompensació s'aguditza especialment a Eivissa i Formentera, amb percentatges molt inferiors als corresponents a la matrícula d'alumnes estrangers en centres concertats i privats de Mallorca i Menorca. Fernández Otero (2010, 50) ja avisava de les dificultats per a la integració d'aquest alumnat, quant al fet que es fomenta la creació de guetos.

3.6. Alumnat amb necessitats educatives

Les taules següents ens mostren els percentatges d'escolarització d'alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu (NESE) per titularitat i illes el curs 2008-2009, la qual cosa només ens permet plantejar la hipòtesi sobre la tendència en l'actualitat d'aquest indicador.

QUADRE 12. PERCENTATGE D'ALUMNAT AMB NESE PER TITULARITAT I ILLES

Etapa	Percentatges d'alumnes amb NESE respecte de la matrícula 2008-2009			
	Centres públics	Centres concertats	Centres privats	Total
Mallorca	7,44	5,96	0,87	6,67
Menorca	6,63	9,45		7,27
Eivissa	7,11	3,70	0,00	6,51
Formentera	11,27	0,00		10,75
Total Illes Balears	7,35	6,06	0,83	6,73

Taula elaborada amb dades de l'Informe del sistema educatiu de les Illes Balears 2008-2009 (Consell Escolar de les Illes Balears, 2011, pàg. 100, 85).

Les dades desglossades per titularitat i illa mostren que l'esforç d'atenció a alumnat amb NESE recau sobretot en els centres de titularitat pública, la qual cosa ja fou considerada fa quasi una dècada per un altre treball sobre el sistema educatiu d'Eivissa i Formentera (García Muñoz i Torres Mora, 2005). També es pot observar que la distribució d'aquest alumnat és molt més desequilibrada a Eivissa que no a Mallorca i Menorca, on sembla que és a la concertada on es matricula un major percentatge d'aquest alumnat.

3.7. Professorat

La següent taula ofereix dades generals del professorat contractat als centres de diferent titularitat.

QUADRE 13. PROFESSORAT PER TITULARITAT DE CENTRES

	E. pública Eivissa	E. concertada Eivissa	E. privada Eivissa	E. pública Formentera	E. concertada Formentera
Total 2007-08	1.574	165	20		
Total 2011-12	1.545	177	31	140	4
Total 2012-13	1.514	174		125	4

Taula elaborada a partir de dades de Tur i Arrabal (2013, 235).

Si és preocupant observar que el professorat de l'educació pública disminueix els darrers anys, encara és més preocupant que passi el contrari als centres de titularitat concertada i privada. A la vista de les dades, no es tracta d'una diferència extraordinària, però és preocupant i simbòlica d'una tendència d'increment del suport a la titularitat concertada i privada en detriment de la pública.

Aquestes dades no ens permeten analitzar l'estabilitat de les plantilles als centres de diferent titularitat, però la hipòtesi que ens hauria de guiar en la recerca entorn d'aquest tema seria que la permanència al centre és superior als de la xarxa no pública que als de la xarxa pública. Per això mateix, es requereixen majors esforços de l'Administració per a la contractació i estabilitat del professorat als centres de titularitat pública.

3.8. Serveis complementaris, llengua vehicular i projectes d'innovació

Finalment, incloem un apartat final de serveis i aspectes pedagògics que ens pot ajudar a entendre millor les diferències entre els centres segons la titularitat, anant un poc més enllà de les dades de matrícula.

A partir del document de la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats amb l'oferta educativa per al curs 2014-15 a Eivissa i Formentera, hem elaborat la següent taula, que inclou dades sobre l'horari, el servei de menjador i els projectes del programa de seccions europees.

QUADRE 14. DADES D'HORARI, ESCOLA MATINERA, MENJADOR I SECCIONS EUROPEES						
Curs 2014-15		Jornada continuada (primària)	Jornada partida (primària)	Escola matinera (primària)	Menjador (primària)	Seccions europees (primària i secundària)
Eivissa	Publ.	38	1	30	15	20
	Concert.	1	4	4	4	1
	Privada		1	1	1	1
Formentera	Pública	3		2		1
	Concert.					

Taula realitzada a partir del document Oferta educativa de les Illes Balears. Curs 2014-15. Eivissa i Formentera.

En relació amb l'horari escolar, el que més destaca és l'absoluta diferència entre l'opció de jornada contínua o partida en centres d'educació pública i concertada i privada, respectivament. Així doncs, només un centre de titularitat pública opta per la jornada partida, i igualment, només un sol centre concertat opta per la jornada contínua. En canvi, pràcticament tots els centres, sigui quina sigui la seva titularitat, ofereixen el servei conegut com a escola matinera, en la qual s'acull els alumnes del centre una hora abans de l'inici de l'horari lectiu. Fernández Enguita (2000) ha criticat durament la jornada continuada, entenent que no hi ha suficient coneixement dels avantatges i desavantatges de l'horari intensiu pel qual ha optat majoritàriament l'escola pública. Les dades de què disposam no ens permeten opinar amb coneixement sobre aquest tema, però una hipòtesi de partida podria ser que el perfil sociocultural majoritari de l'alumnat que atén l'escola pública s'ha beneficiat de l'oferta d'activitats extraescolars dels centres, així com de l'oferta d'iniciativa no formal que abunda a l'illa d'Eivissa. Cal afegir també que el debat entorn de l'horari no té molt de sentit avui en dia si no és conjuntament amb el debat sobre el currículum i la metodologia docent.

El servei de menjador ha augmentat en la xarxa de centres públics els darrers anys, encara que és un servei que només arriba al cent per cent de tots els centres en la xarxa concertada i privada. Finalment, cal destacar també que la majoria de centres que desenvolupen projectes d'innovació per a l'ensenyament de la llengua anglesa, en aquest cas les seccions europees —sempre vinculats a projectes de centres, i per tant, respectuosos amb l'autonomia dels centres, coherents amb els principis pedagògics i els recursos disponibles—, pertanyen a la xarxa de centres escolars de titularitat pública.

Les dades entorn de la llengua vehicular i els projectes d'innovació (taules 15 i 16) són extretes del darrer informe publicat pel Consell Escolar de les Illes Balears l'any 2011. Per tant, són dades antigues que no permeten conèixer l'estat de la qüestió actual. Tanmateix, amb l'objectiu de veure dinàmiques i tendències com en la resta d'indicadors, hem optat per comentar les dades existents, atès que és on es poden observar les diferències de caire pedagògic entre la xarxa pública i la concertada i privada a Eivissa i Formentera.

QUADRE 15. CENTRES AMB ENSENYAMENT EN CATALÀ

Curs 2008-09	Centres amb ensenyament en català a educació infantil de 2n C		Centres amb ensenyament en català a EP		Centres amb ensenyament en català a ESO	
	Centres públics	Centres concertats i privats	Centres públics	Centres concertats i privats	Centres públics	Centres concertats i privats
Mallorca	98,0%	72,0%	79,2%	32,5%	78,7%	37,8%
Menorca	94,4%	80,0%	66,7%	28,6%	85,7%	28,6%
Eivissa i Forment.	97,2%	50,0%	60,0%	20,0%	80,0%	20,0%
Total I Balears	97,6%	70,9%	76,0%	31,6%	79,7%	36,0%

Taula elaborada amb dades extretes de l'ISE 2008-2009 (CEIB, 2011, pàg. 107, 120, 144).

QUADRE 16. PROJECTES D'INNOVACIÓ

		Centres públics (CEIP+IES)	Centres concertats	Centres privats
Eivissa	Seccions europees	12	1	0
	Projectes ecoambientals	25	2	
	Reutilització de llibres	27	0	
Formentera	Seccions europees	1		
	Projectes ecoambientals	2		
	Reutilització de llibres	3		

Taula elaborada amb dades extretes de l'ISE 2008-2009 (CEIB, 2011, pàg. 255, 256, 270).

Les dades de la taula mostren que els diferents projectes d'innovació que hi havia en aquell moment es portaven a terme majoritàriament en centres d'educació pública.

4. CONCLUSIONS

La dualitat del sistema educatiu a les illes Pitiüses és menys acusada que a la resta de les illes Balears, i en els orígens té trets distintius que la diferencien d'altres llocs. El naixement de l'escola concertada a Eivissa i Formentera està relacionat amb l'ensenyament de caire religiós i amb un marcat objectiu segregacionista per sexe. En aquest sentit, la nostra escola concertada té poc en comú en els orígens amb la xarxa concertada de Catalunya que, en bona part, neix amb voluntat de renovació, compromís amb la llengua i la identitat pròpia (Salvà, 2007). Tanmateix, tampoc no té molt en comú amb la de Mallorca, que presenta una major diversitat, i no es limita a l'educació confessional, amb una presència considerable d'oferta laica i de cooperatives professionals.

Amb tot això, doncs, és lògic entendre que en l'ideari comú del poble eivissenc i formenterer, l'escola pública tenia un lloc de prestigi, de reconeixement i suport i, en definitiva, un rol de consens. L'escola concertada obeïa a idearis religiosos i de classe, però això no anava en detriment d'una escola pública que, a la vegada, com que tenia una oferta limitada, oferia suficients oportunitats d'elitisme i exclusivitat. En l'evolució i el creixement del sistema educatiu conseqüència de lleis educatives que ampliaven i prolongaven l'escolarització bàsica a tota la població, el consens entorn de l'escola pública romangué intacte. De fet, en la línia d'aquesta herència pedagògica, les dades més actuals mostren com la renovació pedagògica i els projectes d'innovació i millora dels processos d'ensenyament-aprenentatge són desenvolupats, sobretot, per centres de titularitat pública.

No obstant això, l'evolució de la xarxa educativa dual més recent, des del nou corrent de polítiques neoliberals, sí que respon a una evolució que es pot observar que és comuna en el marc de tot l'Estat (Fernández Enguita, 2008) així com en el marc de la Comunitat Autònoma (March, 2010). L'educació pública cada vegada té més pressió, atès que, d'una banda, ha acusat molt les conseqüències de les retallades de pressuposts derivades del context de crisi econòmica, així com ha sofert reformes de marcat caire ideològic; i de l'altra, és la que assumeix la complexitat de l'escolarització de la diversitat, atès que és l'única xarxa que garanteix i equilibra l'equitat i la qualitat de l'educació. En canvi, la xarxa concertada ha vist com, sense fer aquest esforç en igual mesura, serveix per escolaritzar la classe mitjana, que hi cerca prestigi i exclusivitat.

No és en l'esperit d'aquest article entrar en dicotomies falses ni demagògiques entre l'escola de la xarxa pública i la de la xarxa no pública, però sí que volem fer notar, en la línia de Fernández Enguita (2008), que l'escola concertada és igualment un servei públic, que obeeix a lleis d'obligat compliment per tothom, que gaudeix de diversitat de serveis públics, i que rep sous públics. És per aquest motiu que entenem que la política educativa de l'Administració ha de procurar l'equilibri en la distribució de recursos i esforços per igual en ambdues xarxes.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Consell Escolar de les Illes Balears (2011). *Informe del sistema educatiu de les Illes Balears 2008-2009*. Recuperat el 25 de juliol de 2013, a http://ceib.caib.es/documentacio/informe_sistema_educatiu/2008_2009/INFORME_SISTEMA_EDUCATIU_ILLES_BALEARS_08_09.pdf
- Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats (2014). *Oferta educativa de les Illes Balears. Curs 2014-15. Eivissa i Formentera*. Recuperat el 25 de juliol de 2013, a <http://www.caib.es/govern/archivo.do?id=1135195>
- Fernández Enguita, M. (2000). *La hora de la escuela. Análisis y valoración de los procesos, los efectos y las opciones de la implantación de la jornada continua*. Recuperat l'1 d'agost de 2014, a http://www.fapaginerdelosrios.org/documentacion/efectos_jornada_contin_enguita.pdf
- Fernández Enguita, M. (2008). «La escuela pública y privada en España: la segregación rampante». *Profesorado: Revista de Currículum y Formación del Profesorado*, 12 (2), pàg. 1-27. Recuperat a <http://www.ugr.es/~recfpro/rev122ART3.pdf>
- Fernández Otero, E. (2010). «L'educació a Eivissa: dades, reflexions i perspectives de futur». A March, M. X. (dir.) (2010). *Anuari de l'educació de les Illes Balears*. Palma. UIB - Fundació Guillem Cifre de Colonya, pàg. 38-66. Recuperat el 25 de juliol de 2013, a http://www.colonya.com/i/ANUARI_2010.pdf
- García Muñoz, M. A.; Torres Mora, V. (2005). «Aproximació a l'educació a Eivissa i Formentera». A March, M. X. (dir.) (2005). *Anuari de l'educació de les Illes Balears*. Palma. UIB - Fundació Guillem Cifre de Colonya, pàg. 150-171. Recuperat el 25 de juliol de 2013, a http://www.colonya.com/i/ANUARI_2005.pdf
- March, M. X. (2010). «Interessa, realment, l'educació a la societat de les Illes Balears?». A March, M. X. (dir.) (2010). *Anuari de l'educació de les Illes Balears 2010*. Palma. UIB - Fundació Guillem Cifre de Colonya, pàg. 18-36. Recuperat l'1 d'agost de 2014, a http://dpde.uib.cat/digitalAssets/220/220388_anuari10.pdf
- Salvà i Pagès, E. (2007). «Dualitat o integració del servei públic de l'educació? EDU21». Recuperat l'1 d'agost de 2014, a http://www.edu21.cat/files/continguts/Dualitat_o_integracio_del_servei_public_de_leducacio.pdf
- Tur, G.; Arrabal, M. (2013). «Deu anys del sistema educatiu d'Eivissa i Formentera: Mancances, millores i incerteses». A March, M. X. (dir.) (2013). *Anuari de l'educació de les Illes Balears 2013*. Palma. UIB - Fundació Guillem Cifre de Colonya, pàg. 18-36. Recuperat l'1 d'agost de 2014, a http://www.uib.cat/digitalAssets/254/254424_2-anuari2013.pdf